

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 lutego 2009 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Dariusz Dończyk

Sędziowie: SA Arina Perkowska (spr.)

SA Maryla Domel-Jasińska

Protokolant: stażysta Żaneta Dombrowska

po rozpoznaniu w dniu 12 lutego 2009 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa R.

przeciwko Skarbowi Państwa - Zakładowi Karnemu w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 13 października 2008 r. sygn. akt I C 64/08

I. Zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 1 (pierwszym) w ten sposób, że oddala powództwo;

II. Oddala apelację powoda.

Na oryginale właściwe podpisy

UZASADNIENIE

Powód R. domagał się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa - Zakładu Karnego w (...) kwoty 80.000,- zł z ustawowymi odsetkami od dnia wydania wyroku tytułem zadośćuczynienia za naruszenie jego dobra osobistego godności na skutek bezprawnego działania pozwanego, polegającego na niezapewnieniu powodowi właściwych warunków bytowych podczas odbywania kary pozbawienia wolności. Powód w szczególności naprowadzał, iż przebywa w nadmiernie przeludnionych celach, w których brak jest należytego wyposażenia. Twierdził, że przy tak dużym zagęszczeniu w celi nie ma możliwości zachowania prywatności oraz intymności przy wykonywaniu czynności związanych z higieną i potrzebami fizjologicznymi. Zarzucał pozwanemu brak zapewnienia właściwych warunków bytowych, osadzenie w pomieszczeniu zbudowanym z metalu, w którym w okresie letnim występują temperatury do 35°C, a w okresie zimowym wyłączane jest ogrzewanie i z nawiewu leci zimne powietrze. Zarzucał nadto, że w pawilonie (...), w którym przebywa, brak świetlicy, że spacernik jest zbyt mały i zbudowany z betonu, a spacer odbywają się w dużych grupach oraz, że w zakładzie karnym służba zdrowia nie podaje żadnych witamin, a Dyrektor Zakładu zakazał ich dostarczania osadzonym przez bliskich. Twierdził, że utrudniano mu kontakty z rodziną i innymi bliskimi osobami.

Pozwany Skarb Państwa - Zakład Karny w (...) w odpowiedzi na pozew wniosł o oddalenie powództwa twierdząc, że powodowi zapewniono począwszy od jego osadzenia w dniu (...) warunki bytowe zgodnie z przepisami rozporządzenia

Wymóg zapewnienia przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, znajdującym wyraz w normach prawa międzynarodowego. Stanowi o tym wprost art. 10 ust. 1 ratyfikowanego przez Polskę Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Publicznych z dnia 19 grudnia 1966 roku (Dz.U. z 1977 roku, Nr 38, poz. 167 i 169) głośzący, że każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej godności człowieka. Sąd I instancji podkreślił, że art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 grudnia 1950 roku, ratyfikowanej przez Polskę w 1993 roku (Dz.U. z 1993 roku, Nr 61, poz. 284 ze zm.) stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Przepis ten wprowadza obowiązek władzy publicznej zapewnienia osobom osadzonym w zakładach karnych godziwych i humanitarnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności, nie naruszających godności ludzkiej. Łączy się z tym uregulowaniem wynikający z art. 8 ust. 1 Konwencji nakaz poszanowania życia prywatnego obywateli i ich prawa do intymności, co w odniesieniu do osób osadzonych w zakładach karnych oznacza obowiązek zapewnienia takich warunków bytowych i sanitarnych, w których godność ludzka i prawo do intymności nie doznają istotnego uszczerbku. Odpowiednikami powyższych norm prawa międzynarodowego są art. 40, 41 ust. 4 i 47 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd I instancji po przytoczeniu części orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zapadłych w sprawach dotyczących warunków odbywania kary pozbawienia wolności (skarga (...), skarga (...), skarga (...); skarga 28524/95; skarga (...)) stwierdził, że można postawić na ich tle tezę, że odbywanie kary pozbawienia wolności w przeludnionych celach z nieoddzielną toaletą i węzłem sanitarnym, z nieodpowiednią wentylacją, może stanowić przejaw poniżającego traktowania, prowadzącego do

naruszenia godności osób pozbawionych wolności. Stwierdził też, że na gruncie prawa polskiego może uzasadniać żądanie zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 24 k.c. w zw. z art. 448 k.c. jako naruszające dobra osobiste skazanego: godność i prawo do intymności (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28.02.2007 r., V CSK 431/06).

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 24 § 1 kc przesłanką konieczną do udzielenia ochrony o charakterze niemajątkowym jest bezprawność działania naruszającego dobra osobistego, przy czym norma ta ustanawia domniemanie bezprawności, zatem na pokrzywdzonym spoczywa jedynie obowiązek wykazania, że konkretne dobro osobiste zostało naruszone, zaś sprawca naruszenia chcący uwolnić się od odpowiedzialności musi wykazać okoliczności wyłączające bezprawność jego zachowania.

Powracając po tych uwagach ogólnej natury na grunt sprawy niniejszej Sąd I instancji stwierdził, że z zebranego materiału dowodowego wynika, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w (...) powód dwukrotnie przebywał w celach przeludnionych, a mianowicie: - przez okres 15 dni (od 15 do 29 listopada 2007 r.) w celi, w której na 1 osadzonego przypadało 2,84 m⁽²⁾;

- przez okres 7 miesięcy i 12 dni (od 29 listopada 2007r. do 10 lipca 2008 r.) w celi, w której na 1 osadzonego przypadało 2,55 m².

Następnie Sąd meriti wskazał, że zgodnie z art. 110 kkw norma powierzchni w celi na jednego skazanego wynosi 3 m², z tą uwagą iż podzielić należy pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2007 roku, zgodnie z którym zapewnienie przez Państwo godziwych warunków odbywania kary pozbawienia wolności jest co prawda jednym z podstawowych wymagań demokratycznego państwa prawnego, jednakże osadzenie skazanego w celi w warunkach, w których powierzchnia na jedną osobę wynosiła mniej niż 3 m², przy spełnieniu przesłanek określonych

Powyższy wyrok zaskarżyły apelacjami obie strony procesu.

Pozwany w swej apelacji od części wyroku uwzględniającej powództwo zarzucił mu naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie, a w szczególności art. 24 kc w zw. z art. 448 kc. Pozwany kwestionował prawidłowość stanowiska Sądu I instancji, iż działanie Dyrektora Zakładu Karnego polegające na

wprowadzeniu zagęszczenia cel było bezprawne, oraz że decyzja taka winna mieć formę zarządzenia. Zdaniem pozwanego bowiem umieszczenie powoda w celi przeludnionej nastąpiło z powodu potrzeby ochrony wartości nadrzędnych jakimi są bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz działanie w ramach obowiązków natomiast art. 248 kkw nie stanowi wymogu formy zarządzania dla decyzji dyrektora zakładu karnego o umieszczaniu osadzonych, na czas określony, w warunkach w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m². Przepis ten stawia jedynie wymóg bezzwłocznego powiadomienia sędziego penitencjarnego o takim umieszczeniu, co pozwana jednostka uczyniła.

W oparciu o te podstawy apelacji wnosił pozwany o zmianę zaskarżonej części wyroku i oddalenie powództwa, ewentualnie o uchylenie wyroku w kwestionowanym apelacją zakresie i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Powód w apelacji od części wyroku oddalającej powództwo zarzucił mu rażące naruszenie:

1. art. 227 i 231 kpc. oraz art. 233 kpc. polegające na pominięciu ustalenia i wyjaśnienia istotnej dla sprawy okoliczności czyli oceny stopnia naruszenia dóbr osobistych powoda, nie przeprowadzeniu prawidłowego postępowania dowodowego, braku bezstronnej i wszechstronnej analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego uwzględniającej zasady prawidłowego rozumowania oraz doświadczenia życiowego.
2. art. 328 § 2 k.p.c. na skutek uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia w sposób nie pozwalający na dokonanie oceny toku. wyводу, który doprowadził Sąd do przekonania o słuszności zasądzenia powodowi zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i cierpienie jedynie na poziomie symbolicznym.
3. art. 23 i 24 i 448 k.c. w zw. z art. 110 § 2 k.k.w. oraz art. 77 ust. 1 Konstytucji RP poprzez przyjęcie błędnej podstawy prawnej zaskarżonego orzeczenia, pomijającej fakt, że zapewnienie więźniom warunków respektujących ich godność jest obowiązkiem konstytucyjnym organów władzy publicznej.
4. Błąd w ustaleniach faktycznych polegający na bezpodstawnym przyjęciu, iż okres 15 dni, kiedy powód osadzony został w przeludnionej celi nr (...) nie mógł zostać uznany za działanie naruszające dobra osobiste powoda.

Powód wnosił o zmianę zaskarżonej części wyroku przez zasądzenie na jego rzecz słusznego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i cierpienie w wysokości zgodnej z żądaniem pozwu lub co najmniej w znacznie wyższej wysokości niż uczynił to Sąd Okręgowy, ewentualnie wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Nadto powód w apelacji zgłosił wniosek o przeprowadzenie dowodu z dokumentów będących w posiadaniu Zakładu Karnego w(...) a pozwalających ustalić stopień zagęszczenia w celach, w których powód przebywał do chwili wniesienia apelacji, albowiem pomimo wydania wyroku w niniejszej sprawie pozwany nadal osadza powoda w celach przeludnionych.

Pozwany wnosił o oddalenie apelacji powoda.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył co następuje: Apelacja pozwanego podlegała uwzględnieniu natomiast apelacja powoda była niezasadna.

Nieuzasadniony jest dalszy zarzut apelacji powoda, że ustalenie Sadu Okręgowego, iż osadzenie w celi nr (...) przez okres 15 dni od (...) do (...) nie stanowiło

działania naruszającego dobra osobiste jest błędne.

Zauważyć należy bowiem, iż w istocie zarzut ten nie dotyczy ustalenia faktycznego w przedmiocie osadzenia powoda w celi o metrażu nieodpowiadającym normie art. 110 kkw lecz oceny Sądu meriti że tak krótkotrwałe pozbawienie powoda

uprawnień, do powierzchni normatywnej, przy zachowaniu prawidłowości pozostałych warunków bytowych w celi, nie stanowiło naruszenia godności powoda uzasadniającej zastosowanie cywilnoprawnych środków ochrony dóbr osobistych. Z taką oceną Sąd Apelacyjny się zgadza, gdyż nie narusza ona norm art. 23, 24 kc.

Mając powyższe na względzie w reasumpcji

dotychczasowych rozważań stwierdzić trzeba, iż Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych niesprzecznych z zebrany materiał dowodowy ustaleń faktycznych, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za podstawę swego wyroku w zakresie w jakim dotyczą warunków w których powód odbywał u pozwanego karę pozbawienia wolności oraz działań pozwanego podejmowanych w trybie art. 24 § 8 kkw.

Przechodząc do zarzutów obu apelacji dotyczących naruszenia zaskarżonym wyrokiem norm prawa materialnego, takich jak art. 23, 24 i 448 kc w zw. z art. 110 § 2 kkw oraz art. 77 ust. 1 Konstytucji RP - apelacja powoda oraz art. 24 kc w zw. z art. 448 kc - apelacja pozwanego, podnieść należy co następuje:

Za stanowiskiem powoda przedstawionym w jego apelacji oraz za stanowiskiem Sądu I instancji przyjętym na uzasadnienie konstatacji o słuszności co do zasady

roszczenia powoda nie przemawiają zdaniem. Sądu Apelacyjnego powoływane tak w apelacji jak i w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane na tle art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i

Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. Sąd Okręgowy mimo, że zacytował obszernie pisemne fragmenty konkretnych wypowiedzi Trybunału zawarte w orzeczeniach to nie przytoczył konkretnych stanów faktycznych na tle których te orzeczenia wydano oraz pominął przy dokonywaniu zindywidualizowanej oceny stanu faktycznego niniejszej sprawy wynikającą już i z tych orzeczeń koniunkcję elementu nienormatywnej wielkości celi, w której jest osadzony człowiek odbywający karę pozbawienia wolności z nieprawidłowymi warunkami bytowymi w danej celi przykładowo-: brak wentylacji; brak właściwych warunków sanitarnych; niewystarczająca ilość sprzętów typu łóżka, krzesła, stoły; brak warunków do korzystania z zajęć kulturalnych, sportowych, spacerów dla możliwości uznania, iż warunki pobytu skazanego naruszyły art. 3 Konwencji.

Podkreślić trzeba w tym miejscu, że żaden akt międzynarodowy, w tym przepisy Konwencji nie ustalają konkretnych norm powierzchni jakie powinny obowiązywać w zakładach karnych. Stąd też dotychczasowe orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka - także to powołane przez Sąd I instancji oraz w apelacji powoda - wskazuje, że dla oceny czy nastąpiło naruszenie art. 3 Konwencji konieczne jest kompleksowe zbadanie wszystkich warunków pobytu skazanego. Dopiero ustalenie, iż przeważająca większość elementów składających się na ogół warunków i

3) zezwolenie pokrzywdzonego.

Pozwany nie wykazał dowodowo istnienia żadnej z wskazanych okoliczności uchylających bezprawność

umieszczenia powoda w przeludnionej celi.

Pozwany w szczególności nie wykazał, że umieszczenie powoda w przeludnionych celach zostało dokonane w wyniku prawidłowego, opartego na art. 248 § 1 kkw działania dyrektora Zakładu Karnego w (...)

Nie rozstrzygając poruszanej przez Sąd I instancji oraz w apelacji pozwanego kwestii czy decyzja o umieszczeniu osadzonych w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m², powinna przybrać formę zarządzenia Dyrektora zakładu karnego, czy tylko pisemnego zawiadomienia sędziego penitencjarnego, podkreślić trzeba -za Sądem Okręgowym - iż pozwany domniemania bezprawności swego działania nie obalił przede wszystkim dlatego, iż przedłożone przez niego dowody w postaci pism Dyrektora Zakładu Karnego do Sądu penitencjarnego dotyczyły lat 2002 i 2004, a nie (...). Nadto trafnie Sąd I instancji zauważył, iż w tych pismach czas trwania odstępstwa od reguły z art. 110 kkw nie został określony.

Bezprawność działania pozwanego, polegającego na umieszczeniu powoda w przeludnionej celi, nie jest jednak wystarczająca dla przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa - Zakładu Karnego w (...)Zgodnie z art. 24 § 1 kc przesłanki odpowiedzialności na tle ochrony dóbr osobistych to istnienie dobra osobistego, jego naruszenie lub

zagrożenie naruszenia i bezprawność działania sprawcy.

Wszystkie te przesłanki muszą być spełnione równocześnie, zaś brak którejkolwiek z nich powoduje brak

odpowiedzialności sprawcy. Poszkodowany (powód) winien wykazać spełnienie dwóch pierwszych przesłanek. To powód

winien wykazać w jakich swoich odczuciach, ewentualnie konkretnie przewidzianych prawem dobrach osobistych został dotknięty zachowaniem sprawcy i na czym polega naruszenie tej sfery jego przeżyć oraz okoliczności te udowodnić.

Powód powoływał się w sprawie niniejszej na naruszenie jego godności na skutek osadzenia go w pozwanym zakładzie karnym w przeludnionych celach.

Tytułem uwagi natury ogólnej stwierdzić trzeba, że godność człowieka (jego cześć) jest dobrem osobistym wprost wymienionym w art. 23 kc jako chronione prawem cywilnym. Godność osobista jest tą sferą osobowości, która konkretyzuje się w poczuciu własnej wartości człowieka i oczekiwaniu szacunku ze strony innych ludzi. Poczucie to stanowi istotny element psychiki człowieka, kształtowane jest przez szereg różnych okoliczności zewnętrznych (tak Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 kwietnia 1989 I CR 143/89) OSPiKA 1990 nr 9 poz. 330)

Z orzeczeń Sądu Najwyższego z dnia 28.02.2007 r. V CSK 431/06 oraz 2.10.2007 r. II CSK 269/07, w szczególności z uzasadnienia wskazanych wyroków, a także z uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 maja 2008 r. SK 25/07 wynika wniosek, iż zagęszczenie w celi może stanowić naruszenie dóbr osobistych - godności i prawa do intymności-jednakże nie poprzez sam przez siebie fakt wystąpienia przeludnienia celi. Ocena czy przeludnienie w celi stanowiło naruszenie dóbr osobistych skazanego musi być poprzedzona analizą i innych okoliczności przydatnych do oceny obiektywnej, takich jak pozostałe warunki odbywania kary, stopień przeludnienia, czyli oceny danego stanu faktycznego in concreto.

W ocenie Sądu Apelacyjnego pozwany wykazał, iż poza nieznacznym zmniejszeniem powierzchni normatywnej przypadającej na jednego osadzonego w celach, w których

powód odbywał u pozwanego karę pozbawienia wolności, wszystkie pozostałe warunki w Zakładzie Karnym w (...) odpowiadały obowiązującym normom. Powód natomiast wykazał dowodowo wyłącznie okoliczność przebywania w przeludnionych celach, co zdaniem Sądu II instancji jest niewystarczające dla uznania, iż doszło do naruszenia jego godności i w konsekwencji niewystarczające dla skutecznego domagania się ochrony z art. 24 kc w zw. z art. 448 kc. Inaczej rzecz ujmując powód nie wykazał, że rzeczywiście przez samo przebywanie w nieznacznie przeludnionych celach naruszona została jego godność. Powód nie wskazywał w pozwie, czy też słuchany jako strona w jakich swoich odczuciach dotyczących własnej wartości i oczekiwania szacunku został poniżony przez samo umieszczenie w celi w której przypadała na niego nieznacznie niższa od normatywnej powierzchnia. Samo stwierdzenie powoda w toku zeznań, że czuł się sfrustrowany psychicznie przez te warunki jest niewystarczające dla ustalenia faktu naruszenia godności powoda przez pozwanego. Zważyć należy bowiem, że każdemu osadzonemu towarzyszy odczucie dyskomfortu psychicznego związane z izolacją, i warunkami odbywania kary pozbawienia wolności.

W konsekwencji powyższych rozważań stwierdzić należy odmiennie niż to uznał Sąd I instancji, iż powód nie wykazał naruszenia przez pozwanego jego godności wobec czego z kolei ziszczenie się przesłanki bezprawności działania pozwanego jest niewystarczające dla udzielenia powodowi ochrony z art. 24 kc i 448 kc. Trafnym zatem okazał się zarzut apelacji pozwanego, iż w stanie faktycznym sprawy Sąd Okręgowy zasądził zadośćuczynienie od pozwanego na rzecz powoda dopuścił się ich naruszenia.

Z opisanych względów niezasadnym jest - co oczywiste -zarzut apelacji powoda iż Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia norm art. 23, 24, 448 kc w zw. z art. 110 § 2 kc

oraz art. 77 ust. 1 Konstytucji w ujęciu w tej apelacji przytoczonym, skoro w stanie faktycznym sprawy normy te w ogóle nie mogą mieć zastosowania. Powyższe powoduje, iż rozważanie argumentów apelacji powoda o nieodpowiedności wysokości zasądzzonego zadośćuczynienia staje się bezprzedmiotowe.

Wyjaśnić także należy, iż Sąd Apelacyjny oddalił wnioski dowodowe zawarte w apelacji powoda jako spóźnione (art. 381 kpc) oraz nieistotne w rozumieniu art.227kpc dla rozstrzygnięcia sprawy w sytuacji, gdy Sąd II instancji roszczenie powoda ocenił jako pozbawione podstaw faktycznych i prawnych.

Na marginesie powyższych rozważań stwierdzić trzeba, że gdyby hipotetycznie założyć, że samo przez się w konkretnych okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy - umieszczenie powoda w przeludnionej celi stanowiło naruszenie jego godności osobistej to i tak roszczenie nie zasługiwało na uwzględnienie z uwagi na niewspółmierność żądanej ochrony (zadośćuczynienie z art. 448 kc) do rodzaju naruszenia oraz niewykazanie przez powoda doznania krzywdy.

Zważywszy na powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 kpc w uwzględnieniu apelacji pozwanego zmienił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo poprzez jego oddalenie także co do kwoty 730 zł - punkt I sentencji i oddalił apelację powoda w całości w oparciu o art. 385 kpc - punkt II sentencji.